

Differentiering

Differentiering i kinesisk medicin är ett sätt att urskilja och särskilja information från specifika områden och organisera mångfalden av information. Dessa metoder har utvecklats under drygt två tusen år och man kan använda dem parallellt, eftersom de flesta kompletterar varandra. Att differentiera med dessa metoder innebär att man använder olika sätt för att urskilja och särskilja information med utgångspunkt från olika sjukdomsscenario.

Exempelvis är de åtta principerna ett sätt att urskilja allmänna tendenser: om besvären är av mer *yin*- eller *yang*-natur, lokaliserade i det yttre eller inre. Differentiering av *qi*, blod, kroppsvätskor, *zang* och *fu* är ett sätt att urskilja de inre organens patologiska mönster. Med differentiering av *jing luo* urskiljer man meridianernas patologier och dess relationer till specifika inre organ och kroppsdelar. Det finns ytterligare differentieringsmetoder, men jag har valt att begränsa mig till att beskriva tretton områden. Utöver dessa har jag själv sammanställt ytterligare två områden, emotioner och *wu shen*, som enligt min mening är lika viktiga som de övriga. När man arbetar med akupunktur använder man sig av de flesta differentieringsmetoderna parallellt, så när som på de tre sista: de sex nivåerna/*shang han*, de fyra nivåerna/*wen bing* och *san jiao*, vilka i huvudsak används inom farmakologin. Dock har jag valt att beskriva dem i detta sammanhang och vill visa på möjligheter att även använda dem i samband med akupunkturbehandling.

7 | ÅTTA PRINCIPER, BIAO OCH BEN SAMT BIAN ZHENG

De åtta principerna är de grundläggande ramar som all differentiering i kinesisk medicin baserar sig på. *Biao* [標] och *ben* [本] är en metod att urskilja sjukdomens eller symtombildens primära och sekundära delar. *Biao* avser grenarna/symtomen och *ben* roten/orsaken eller orsakerna. *Bian zheng lun zhi* är principer för differentiering och behandling av sjukdomar och symtom i kinesisk medicin. *Bian zheng* [辨证] betyder att urskilja och känna igen sjukdomsmönster eller *den individuella symtombilden*. Den baserar sig dels på information från de fyra undersökningsmetoderna och urskiljning av sjukdomsorsaker och lokalisation, dels på relationen mellan patogen *qi*, *xie qi* [邪氣] och *zheng qi* [正氣]. *Lun zhi* [論治] innebär att man fastställer en terapi som baserar sig på resultatet av *bian zheng*.

7.1 | SJUKDOM OCH INDIVIDUELL SYMTOMBILD

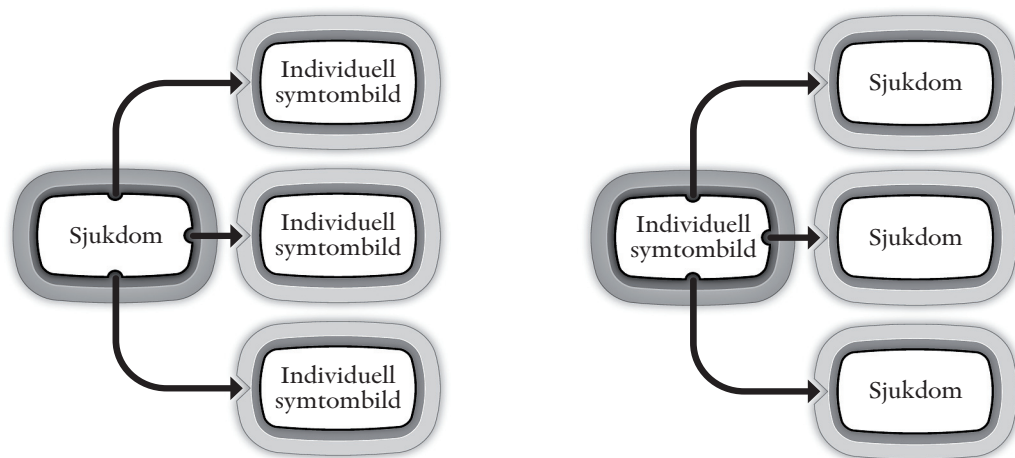
Begreppen *bian zheng* och *lun zhi* används för att skilja mellan sjukdom och individuell symtombild. En sjukdom kan omfatta olika individuella symtombilder och samma symtombild kan i sin tur inkludera olika sjukdomar. Begreppen sjukdom och individuell symtombild är i detta sammanhang mycket viktiga att särskilja. Som det betonats i första kapitlet i denna del, är en *symtombild eller hela*

den energetiska patologiska manifestationen som patienten uppvisar, är individuellt unik och kan inte jämföras med begreppet sjukdom (och syndrom) inom biomedicinen. När begreppet sjukdom och syndrom används i detta sammanhang, skall de ses ur den kinesiska medicinens perspektiv, det vill säga mera som den individuella och unika symtombilden patienten manifesterar.

Både sjukdomar och individuella symtombilder har patognoma (det för en viss sjukdom karaktäristiska) symtom och tecken. En sjukdom presenterar färre patognoma symtom och tecken, jämfört med en individuell symtombild. Patognoma symtom och tecken för en definierad *sjukdom* är som regel endast delar av ett större panorama av symtom och tecken som patienten uppvisar.

Exempelvis om en person lider av sjukdomen migrän, skall hon uppfylla vissa patognoma symtom såsom sporadisk huvudvärk, oftast halvsidig, dunkande, åtföljd av illamående, kräkningar, ljud- och ljuskänslighet. När man i diagnostik och behandling endast utgår från en definierad *sjukdom*, innebär det att man utesluter andra symtom och tecken som samtidigt förekommer. En patient med migrän, ung som gammal, man som kvinna, kan vara förstoppad eller ha diarré, med stor eller liten aptit, rikligt med slem eller torra slemhinnor, föredra att dricka kall eller varm dryck eller ingen alls. Hos kvinnor kan migränen vara i korrelation med menstruationen och menstruationen kan vara riklig, sparsam, smärtsam, utdragen eller kort.

När patienten inte helt uppfyller de patognoma tecknen för migrän, har hon de facto ingen migrän och behandlas inte heller för en sådan. Om man däremot utgår från en *individuell symtombild*, där de övriga symtomen noteras och vävs in i den totala symtombilden, kommer förutom huvudvärken de övriga symtomen och tecknen att vara viktiga för en helhetlig behandling av hennes besvär. Dessa övriga symtom och tecken är oftast vad som skiljer en migrän/huvudvärkspatient från en annan.

7.2 | ÅTTA PRINCIPER

Ba gang bian zheng [八綱辨證]. *Ba* betyder åtta och utgör de åtta principerna. Dessa består av huvudprinciperna *yin* och *yang* och till dem sex undergrupper. *Gang* är den ursprungliga termen för teln, kantrep eller not som omgärdar ett fisknät. Det kan även betyda ledande princip eller parameter. *Gang* är den ledande princip som håller samman all information. *Bian* är att urskilja, känna igen, klargöra. *Zheng* betyder bevis eller tecken, sjukdom eller åkomma.

De åtta principerna är ett sätt att organisera information och se tendenserna hos *yin* och *yang*. Vid undersökning och differentiering samlar man in information via puls, tunga och symtom, och all information klassificeras genom de åtta principerna. Man söker inte *en* orsak utan försöker se *ett mönster bland symtom och tecken*. Ett mönster som kan vara mer *yin* eller mer *yang*, det vill säga mer lokaliserad i det inre eller mer i det yttre, mer fullhet eller mer tomhet, mer värme eller mer kyla ¹.

De åtta principerna är de sammanhållande principer som hjälper oss att urskilja och klassificera symtom och tecken, och utgör *den röda tråd* som går genom hela den kinesiska diagnostiken.

De åtta principerna består av *yin* och *yang*, inre och yttre, tomhet och fullhet, kyla samt hetta. *Yin* och *yang* är den överordnade principen, som ytterligare delas upp i tre undergrupper. *Yin* avser kyla, tomhet och det inre, *yang* hetta, fullhet och det yttre.

- **YIN OCH YANG** ger oss en indikation på sjukdomstillståndets *grundläggande natur*. Vid ett *yin*-tillstånd är patienten blek och har svag röst och svag andning, tvekande tal och är kall och frusen. Hon har kalla extremiteter och pulsen är djup och tom. Vid ett *yang*-tillstånd har patienten en röd ansiktsfärg och är rastlös, har hög och kraftfull röst och andningen är ljudlig och rasslande. Hon känner sig het och önskar svalka. Hon har varma extremiteter och pulsen är flytande, stark och snabb.
- **INRE OCH YTTRE** hjälper oss att kartlägga sjukdomens *lokalisering*. Yttre är mer på kroppsytan, *biao*, det vill säga i nivå med hud, meridianer och muskler, i motsats till det inre, *li*, som korresponderar med de inre organen. Det ger oss även indikationer om sjukdomens *utveckling*, vart problemet är på väg, mot det inre eller mot det yttre.
- **TOMHET OCH FULLHET** beskriver åkommans *kvantitativa* natur. Tomhet avser underskott och fullhet överskott. Tomhet respektive fullhet ger indikation på den kvantitativa närvaron av *zheng qi* [正氣], som är kroppens totala motståndskraft mot fysiska och psykiska obalanser. Med *xie qi* [邪氣] menas de patogena faktorerna.
- **KYLA OCH HETTA** beskriver sjukdomstillståndets *kvalitativa, termiska* natur. En symtombild som karakteriseras av kyla manifesterar oftast symtom och tecken av kyla. En symtombild som karakteriseras av hetta visar oftast på symtom och tecken av hetta.

TABELL 13. YIN OCH YANG SYMPTOM OCH TECKEN

YIN YANG	OBSERVATION	LUKTA/LYSSNA	UTFRÅGNING	PALPATION
YIN	Ansiktet är blekt, atoniskt, håglöst. Tungan är blek och svullen med fuktig och klibbig beläggning	Låg och svag röst, svag och tung andning. Tvekande tal, stammar	Känner sig kall och frusen. Minskad aptit och törst. Klar urin med riklig eller minskad mängd. Avföringen lös, ej illaluktande	Smärtor som lindras av tryck. Kall på kroppen och extremiteterna. Pulsen djup, tom och långsam
YANG	Röd ansiktsfärg, rastlöshet, torra, spruckna läppar. Tungan är röd, gul och har torr beläggning	Hög och kraftfull röst. Pratsam med bullrigt beteende. Andningen är ljudlig och rasslande	Känner sig het och önskar svalka. Törstig, aversion mot mat, känner sig mätt. Avföringen är hård och illaluktande. Minskad urinmängd som är färgad gulröd och illaluktande	Smärtor som ökar av tryck. Varm på kroppen och extremiteterna. Pulsen ytlig, stark och snabb

Biao och ben

Biao [標] och *ben* [本] är en metafor för relationen mellan två fenomen eller motsatser och ett relativt begrepp för att urskilja sjukdomens/symtombildens primära och sekundära delar. *Biao* avser grenarna, manifestationerna och *ben* roten/stammen, orsaken eller orsakerna. *Biao* och *ben* har även olika betydelse beroende på det aktuella sammanhanget:

TABELL 20. BIAO OCH BEN

	BIAO	BEN
PATOGENES	Xie qi	Zheng qi
ETIOLOGI	Symtom	Orsak
LOKALISATION	Extern, biao	Intern, li
DURATION	Akut	Kronisk
MERIDIANER	Meridianens förgreningar	Meridianens rot

Zheng qi [正氣] är summan av alla aspekter av *qi* här och nu, vilket inkluderar *wei qi*, *ying qi*, *yuan qi*, blod, *jing* med mera, allt det som skapar vitalitet och förmåga att motstå attacker, är *ben*. *Xie qi* [邪氣] avser patogena faktorer som attackerar och skapar obalans, är *biao*. Om *zheng qi* är svag i förhållande till *xie qi*, kan *xie qi* attackera och skapa patologiska manifestationer. När *zheng qi* toniseras stärker man patienten. Eftersom tomheten är orsak till att personen blivit mottaglig för patogena attacker toniseras *ben*. När patogen *qi* behandlas, eliminerar man de patogena faktorerna och dispergerar *biao*.

Orsaken (etiologin) eller orsakerna till en sjukdom är roten⁷ – *ben* och symtomen är grenarna – *biao*. Orsak och symtom är inte två separata enheter, utan två aspekter av samma enhet. På samma sätt som ett träd har sin rot, stam och grenar, på samma sätt manifesterar sig orsak och symtom. Orsaken som avser roten, *ben*, är gömd och symtomen, grenarna, *biao*, är synliga. Mellan *biao* och *ben* existerar således samma relation som mellan rot och grenar.

7.3 | DIFFERENTIERING MED DE FEM ELEMENTEN

Teorin om de fem elementen, *wu xing* [五行], används i kinesisk medicin för att förklara fysiologiska funktioner, patologiska förändringar och vid diagnostik och behandling. I detta sammanhang ska det nämnas att teorin om de fem elementen inte varit fri från kritik under historiens lopp. Teorin har kritiserats för att vara alltför förenklad, vilket kan vara relevant. Bland annat för att den bygger på en tvådimensionell grafisk illustration som har svårt att återge den komplexa multidimensionella verkligheten. Dock skall den enligt min mening och många andras inte underskattas. Det må vara en förenklad verklighetsbild, men den förklarar ofta på ett enkelt och rationellt sett relationerna mellan de fem elementen, de inre organen och patologiska processer, och utgör ett grundunderlag för enkla och effektiva behandlingsstrategier.

I den kliniska situationen, som ofta är multidimensionell, kan man komma fram till mycket effektiva behandlingslösningar, eftersom de fem elementen är *uttryck för de inre organens dynamiska och energetiska relationer*. Att återupprätta dessa relationer är nyckeln till framgång. Man behöver i de flesta fall använda kompletterande differentieringsmetoder för att få en heltäckande klinisk bild. Men detta undervärderar inte teorin om de fem elementen och alla till dem relaterade organ, funktioner och relationer.

Fysiologiska funktioner och patologiska förändringar

De inre organens fysiologiska funktioner och patologiska förändringar, sett i relation till de fem elementen, ska endast beskrivas allmänt i detta kapitel. Mer detaljerade beskrivningar av fysiologiska funktioner och patologiska tillstånd i relation till de enskilda organen, görs i de avsnitt som omfattar de enskilda organen.

I kroppen är dynamiken och balansen mellan de fem elementen lika med balansen mellan de fem stora organparen. Om ett par eller ett organ blir stört, kommer alla de andra att påverkas mer eller mindre. Såväl fysiologiska funktioner som patologiska tillstånd kan man se i de cykler som finns mellan elementen. Som tidigare beskrivits kan de fem elementen dels illustreras med en cyklisk figur, dels genom en figur med jord i centrum. Den cykliska figuren visar på cykliska, dynamiska relationer mellan de fem elementen och den andra figuren visar jord som koordinator och centrum för all aktivitet.

De fysiologiska funktionerna beskrivs främst genom de producerande och kontrollerande cyklerna, och de patologiska manifestationerna i huvudsak genom de invaderande och förolämpande cyklerna. Observera att detta skall ses som en allmän orientering för att förenkla inläring och att undantag finns från detta allmänna synsätt.

Cyklisk figur

I. PRODUCERANDE CYKEL, *sheng*

I den producerande cykeln överförs *qi* från det ena organet till det andra organet och kallas för att *modern ger näring till sonen*.

- VATTEN PRODUCERAR TRÄ. Njurarnas *yin* vitaliserar blodet i levern. Blodet i levern när och vitaliserar senor, muskler och ögon.
- TRÄ PRODUCERAR ELD. Blodet i levern när blodet i hjärtat. Därmed förankras *shen* och utgör en grund för emotionell stabilitet och god sömn.
- ELD PRODUCERAR JORD. Eld i detta sammanhang avser vital värme dels från hjärtat, dels från *ming men*. Elden är den värme och vitalitet som understödjer mjälten och digestionen.
- JORD PRODUCERAR METALL. *Qi* från mellersta *jiao*, det vill säga det som utvunnits ur mat och dryck, stiger och förenas med *qi* i lungorna. Det skapar *zong qi*, bröstkorgens *qi* som understödjer andningsrytm och hjärtrytm.
- METALL PRODUCERAR VATTEN. Lungornas sänkande funktioner sänker *qi* och vätskor ner till njurarna. Vid inandning tar njurarna emot *qi* från lungorna. Vid olika typer av andningssvårigheter, exempelvis med inandning, behandlas ofta njurarna.

7.4 | DIFFERENTIERING AV QI, BLOD OCH KROPPSVÄTSKOR

Qi och blod är ett uttryck för *yin* och *yang*, *qi* är mera *yang* till sin natur och blod är mera *yin*. *Qi* och blod är grunden för alla fysiologiska aktiviteter i *zang* och *fu*, i sinnesorgan och i de relaterade vävnaderna. När det uppstår störningar i *zang* och *fu* kommer balansen *qi* och blod att störas dels i det aktuella organet, dels kommer balansen *qi* och blod i övriga delar av kroppen att påverkas negativt. Differentiering av *qi* och blod utgör, i likhet med de åtta principerna, grunden för all övrig diagnostik och behandling. Oavsett om patologiska manifestationer uppträder orsakade av externa patogener eller av inre orsaker i *zang* och *fu*, rubbas balansen *qi* och blod. Genom att differentiera *qi* och blod kan man avgöra vilka *zang* och *fu* som är påverkade. Varje *zang* och *fu* har vissa individuellt karaktäristiska symtom som man finner när *qi* och blod är störda. Dessa är viktiga att kunna urskilja och särskilja.

På samma sätt som *qi* och blod utgör *jīn yē* (kroppsvätskor) en fundamental grund i kroppen som när och befuktar vävnaderna. Beroende av de patologiska manifestationernas natur kommer graden av påverkan på kroppsvätskorna att variera. Störningar som är relaterade till kroppsvätskor differentieras dels som tomhet *jīn yē* med symtom av torka, torr hud och förstoppning, dels som ackumulation av *jīn yē* med vätskeretention och ödem. Behandlingsprinciper och behandlingsförslag till de flesta syndrom i detta kapitel hänvisas till respektive *zang* och *fu* i kapitel 7.5.

Notera att man även differentierar *qi* och blod i samband med infektionssjukdomar, främst med metoden *wen bīng*, de fyra nivåerna. Detta sätt att differentiera används mestadels inom farmakologin och sällan i samband med akupunktur. Se kapitel 7.11.

7.5 | DIFFERENTIERING AV ZANG OCH FU

De grundläggande teorierna om *zang* och *fu*, och diagnostik och differentiering av *zang*- och *fu*-syndrom, är de mest centrala delarna i den kinesiska medicinen. De flesta patologiska tillstånd kretsar kring *zang* och *fu*, deras relaterade meridianer och vävnader. De baserar sig på störningar i *zang*- och *fu*-organens *yīn*, *yáng*, *qì* och blodaspekter. Diagnostik av *zang* och *fu* och deras relaterade aspekter görs med hjälp av de åtta principerna. De utgör en metod för organisering av symtom och tecken, som leder fram till bild av den patologiska manifestationens natur.

Varje *zang* och *fu* har sin speciella tendens att påverkas av störningar i *yīn*, *yáng*, *qì* och blod, och kommer att variera mer eller mindre. Exempelvis skapas obalanser i hjärta och av *yīn* och *yáng* samt *qì* och blod, i lungan av *yīn* och *qì*, i njurarna av *qì*, *yīn*, *yáng* och *jīng* samt i mjälten av störningar av *qì*, *yáng* och *yīn*.

Tomhet *yīn* i hjärta, lever och lunga manifesterar gemensamma symtom och tecken, men även individuella sådana. I den kliniska situationen är det av stor vikt att man vet vilka symtom som är gemensamma och vilka som är specifikt individuella. Detta är något som man bör kunna helt utantill. Därför är det vid inläring av dessa basfakta bra att exempelvis jämföra gemensamma symtom och tecken i alla organ som kan drabbas av tomhet *yīn*, tomhet blod, tomhet *qì* och så vidare, med organens individuella symtom och tecken.

Alla *zang* och *fu* är intimt relaterade. Vid differentialdiagnos och behandling innebär det att *man måste se helheten mellan alla zang och fu, istället för att enbart fokusera sig på ett zang eller ett fu*. Om man exempelvis vid sömnsvårigheter har kommit fram till att den patologiska manifestationen rör sig om tomhet blod eller tomhet *yīn* i hjärtat, är det viktigt att se hjärtats relation till andra *zang* och *fu*. Vid tomhet blod är ofta mjälten inblandad. Mjälten (och mjältens *qì*) skapar *jīng wēi* [精微] ur föda och dryck, och är förstadiet till blod. Vid tomhet blod i hjärtat kan inte blodet nära hjärtat och förankra *shēn*, vilket kan leda till sömnsvårigheter. Om det däremot förekommer tomhet *yīn* i hjärtat, är det en störning mellan hjärta och njurar. Njurarna lagrar *jīng* och är den ursprungliga reservoaren för *yīn*. Vid tomhet *yīn* har *yīn* svårt att stiga upp till hjärtat och ge *shēn* stöd. Det kallas för att hjärta och njurar inte kan kommunicera. Detta kan också utveckla sömnsvårigheter. Det innebär att sömnsvårigheter kan vara ett resultat av en störning mellan hjärta och mjälte eller en störning mellan hjärta och njurar. För att behandla sömnsvårigheter effektivt måste man således behandla hjärtats relation med mjälten i det ena fallet och med njurarna i det andra fallet.

DIFFERENTIERING AV HJÄRTATS SYNDROM

Patologiska tillstånd i hjärtat reflekterar i huvudsak störningar av hjärtats funktioner av att härbärgera *shen* och kontrollera blod och blodkärl. Detta manifesterar sig kliniskt bland annat som psykisk instabilitet, palpitationer, sömnsvårigheter, glömska och hjärtmärutor. Tecken som ofta förekommer är knutpuls, långsam och intermitterent puls eller snabb och intermitterent puls. Tungan är hjärtats kroppsöppning; sårbildningar på tungan uppträder när hetta och eld stiger från hjärtat. Tungan är även det som förmedlar talet och talet är en del av individens sätt att uttrycka sin medvetenhet. Om talet är rationellt är hjärta och *shen* i balans, om inte är *shen* och hjärtat i obalans. Hjärtats meridian och Pc-meridianen utgår båda från hjärtat och det är vanligt att man använder akupunkturpunkter på dem båda vid behandling av störningar i hjärtat.

HJÄRTATS SYNDROM INDELAS I TRE GRUPPER:

TOMHETSSYNDROM

- Tomhet *qi* och *yang* i hjärtat
- Tomhet blod och *yin* i hjärta

FULLHETSSYNDROM

- Hjärtats eld flammar
- Slem och kyla som fördunklar hjärtats öppningar
- Slem och eld som agiterar hjärtat

KOMBINERAT TOMHETS- OCH FULLHETSSYNDROM

- Stagnation av blod i hjärtats mai

Tomhetssyndrom är som regel följden av en längre tid av emotionella påfrestningar, hög ålder eller lång tid av annan sjukdom som konsumerar *qi*, blod samt *yin* och *yang* i hjärtat. Fullhetssyndrom orsakas mestadels av retention av slem, eld som flammar och blockering av kyla. Slem, eld och kyla som attackerar hjärtat kan skapa svåra psykiska sjukdomstillstånd. En tredje grupp är en kombination av ett samtidigt förekommande fullhets- och tomhetssyndrom, med tomhet *yang*, retention av slem och stagnation av *qi* och blod i hjärtat.

TOMHETSSYNDROM ¹³

Tomhet *qi* och *yang* i hjärtat

- Symtom vid tomhet *qi* i hjärtat är *hjärtklappning*, *blekhet och trötthet*, tryck över bröstet, andnöd, omtöckning och svårighet med att fixera tankar, spontan svettning, andfäddhet samt *tom puls* eller knutpuls. Tungan är blek eller normal.
- Symtom som indikerar tomhet *yang* i hjärtat (förutom alla symtom på tomhet *qi*) är *frusenhet*, *hjärtklappning*, *blekhet med kalla, svullna extremiteter*, smärta eller/och tryck i hjärttrakten, kalla händer, kallsvett, *våt* och blek tunga med tandavtryck. Pulsen är *långsam och djup*.
- Symtom som indikerar kollaps av *yang* i hjärtat är riklig kallsvettning, grön-purpurfärgat ansikte och läppar, svag andning och ibland medvetslöshet med liten, knappt märkbar puls. *Kollaps av yang är ett mycket allvarligt tillstånd.*

Etiologi och symtomanalys

Tomhet *qi* och *yang* i hjärtat kan orsakas av I. En längre tids sjukdom, fysisk och psykisk trötthet, emotionellt relaterade besvär som skadar hjärtats *qi* och blod, och då speciellt sorg och ledsamhet. II. För mycket arbete. III. Blödningar eller kraftig svettning.

Tomhet *qi* i hjärtat leder till andnöd vid minsta ansträngning, hjärtklappning, tom puls eller knutpuls. Vid tomhet *qi* kan inte *qi* hålla kroppsytan solid. *Qi* (vilket i detta sammanhang främst avser *wei qi*, som är mera *yang* till sin natur) kan inte hålla kroppsvätskor på plats och därför kommer de att ”läcka” och följden blir spontan svettning. Vid avsaknad av *qi* har hjärtat svårt att härbärgera *shen* och ger symtom som omtöckning och svårighet med att fixera tankar. När *qi* inte kan vitalisera ansiktet blir personen blek. Tomhet *yang* i hjärtat är en vidareutveckling av tomhet *qi* med åtföljande köldsymtom. När *yang* inte kan reglera kroppsytan, resultera i kall kropp och kalla extremiteter. Vid tomhet *yang* i hjärtat har *qi* och blod svårt att cirkulera, vilket kan leda till att *qi* och blod stagnerar och skapar ett *bi* [痹] – syndrom¹⁴ (se stagnation av blod i hjärtats *mai*, sista differentieringen). Symtomen blir tryck över bröstet, hjärtklappning, smärta i hjärtat samt att patienten har grön-purpurfärgade läppar och naglar. När det samtidigt uppträder tomhet *yang* i lunga och njurar, har lungan svårt för att sprida och sänka *qi* och njurarna problem med att ta emot *qi*. Detta yttrar sig som andningsbesvär. Vid tomhet *yang* innebär det att det ursprungliga *yang*, *yuán yang* [原陽], som har sitt ursprung i njurarna, inte kan uppehålla de värmande funktionerna samt underhålla mjälte och lunga. Dessa tre organ är i huvudsak ansvariga för regleringen av kroppsvätskorna. När vätskorna inte kan transformeras på ett riktigt sätt, uppstår svullna extremiteter, svullet ansikte och små urinmängder.

Vid kollaps av *yang* i hjärtat kan inte *shen* härbärgeras vilket orsakar medvetlöshet. Med påföljd att *yang* inte kan hålla kroppsvätskorna på plats och resultera i riklig kallsvettning. När *yang* inte kan cirkulera blod, stagnerar det och ger symtom som grön-purpurfärgat ansikte och läppar samt blek tunga och svag puls eller/och knutpuls eller långsam och djup puls.

Motsvarande biomedicinska sjukdomstillstånd är angina pectoris, arrytmi, bradycardi och palpitationer, emaciation, depression och hjärtneuros. Behandlingsprinciper är att tonisera *qi* och *yang* i hjärtat samt förhindra att hjärtats *yang* kollapsar.

Behandlingsförslag

- Punkter som toniserar *qi* och blod i hjärtat: NEIGUAN [PC 6], SHENMEN [HT 7], TONGLI [HT 5], XINSHU [BL 15], TANZHONG [REN 17], ZUSANLI [ST 36], QIHAI [REN 6] och GAOHUANGSHU [BL 43].
- Punkter som toniserar *yang* i hjärtat: DAZHUI [DU 14], MINGMEN [DU 4], GUANYUAN [REN 4], QIHAI [REN 6], TANZHONG [REN 17], XINSHU [BL 15] och ZUSANLI [ST 36] samtliga med nål och moxa. Nål på NEIGUAN [PC 6].
- Kollaps av *yang*: Nål på RENZHONG [DU 26] följande med nål och moxa; GUANYUAN [REN 4], QIHAI [REN 6], DAZHUI [DU 14] och SHENQUE [REN 8].

DIFFERENTIERING AV EXTRAORDINÄRA FU

Hjärna

Hjärnan formas av den klara essensen *jing*, som lagras i njurarna och stiger upp till huvudet, bland annat via *du mai*. Hjärnan kallas för märgens hav, vilket innebär att här finns en stor reserv av märg och essenser som även vitaliserar övriga delar av kroppen. Hjärnan penetreras också av *shen* [神] och denna unika förening av *shen* och essenser skapar vårt medvetande. Eftersom *shen* är intimt relaterad till hjärtat innebär det att hjärnan står i direkt förbindelse med hjärtat. De flesta meridianer når och genomströmmar hjärnan, men utgörs främst av leverns, urinblåsans och gallblåsans meridianer samt *du mai*.

HJÄRNANS SYNDROM INDELAS I TVÅ GRUPPER:

TOMHETSSYNDROM

- Tomhet i märgen
- Tomhet blod i hjärnan

FULLHETSSYNDROM

- Blockering av hjärnans *luo*-förgreningar

TOMHETSSYNDROM

Tomhet i märgen ³⁹

- Symtom är *yrsel*, *tinnitus*, *grumlig syn på båda ögonen*, värk i lumbalområdet, höfter och knän, *glömska* och spermatorré. Försenad utveckling hos barn: fontanellerna sluter sig sent, *försenad tillväxt* och *mental retardering*. Tungan är blek och pulsen är tom och långsam.

Etiologi och symtomanalys ⁴⁰

Tomhet i märgen skapas av I. Hereditära faktorer. II. Otillräckligt närande av *jing* efter förlossning. III. Förvärvade tomheter.

Hereditära faktorer avser kvaliteten hos essensen *jing* från föräldrarna. När den är skadad kan det utveckla undernäring och utvecklingsstörningar i hjärnan under fosterutvecklingen. Om barnet inte får tillräcklig näring efter förlossningen, leder det till underutveckling av hjärnan. Hos den vuxna mannen orsakas tomhet *jing* av frekvent sexuell aktivitet, kronisk spermatorre och utmattning på grund av diverse orsaker. Hos den vuxna kvinnan av multipla graviditeter och utmattning av olika orsaker som konsumerar *jing*.

De flesta sjukdomsorsaker talar för sig själva, kanhända inte kronisk spermatorré. Spermatorre innebär att säden lämnar kroppen okontrollerat, exempelvis i samband med uriner, vilket i sin tur leder till tomhet *jing* i njurarna. Njurarnas *qi* flödar nedåt och vitaliserar testiklarna som producerar säden. Vid tomhet i njurarna kan inte säden/*jing* skapas i tillräcklig mängd. Njurarnas vitalitet och *qi* är således essentiell för skapande av säd. Frekventa sädesuttömningar orsakade av spermatorre eller frekvent sexuell aktivitet, resulterar i att *qi* i njurarna minskar. Det medför i förlängningen att *jing* inte förmår stiga och vitalisera hjärnan i tillräcklig grad. Tomhet *jing* i njurar och hjärna/märgen leder även till andra symtom såsom *yrsel*, *tinnitus*, *grumlig syn på båda ögonen*, värk i lumbalområdet, höfter och knän. Hos barn yttrar sig tomhet i märgen med försenad utveckling, fontanellerna sluter sig sent,

försenad tillväxt och mental retardering.

I denna differentiering kan man även finna en tendens till mer tomhet *yin* eller mer tomhet *yang*. Beroende på om tomhet *yin* eller *yang* förekommer samtidigt varierar tecken från puls och tunga. Om pulskvaliteten *ge mai* (trumskinnpuls) uppträder vid uttalad tomhet *jing*, bekräftar det stor inre tomhet. Utmattningsstillstånd (utbrändhet) drabbar främst vuxna och är initialt en vanlig orsak till tomhet i märgen.

Här skall även nämnas att i Ling shu, kapitel 33 beskrivs fullhet, *man* [滿], i märgen/hjärnan. *Man* betyder inte patologisk fullhet, utan ett tillstånd när man är fylld med essenser och vitalitet. Texten nämner vidare "[...] personen är alert och full av kraft och hon blir äldre än den genomsnittliga människan". Detta innebär att en person som är född med starka njurar och rikligt med *jing* kan upprätthålla en god vitalitet upp i hög ålder. Naturligtvis under förutsättning att vederbörande har förstånd att inte konsumera den i förtid.

Motsvarande biomedicinska sjukdomstillstånd är bland andra utmattningsdepression, infantil retardering och demens, däribland Alzheimers sjukdom. Behandlingsprinciper är att tonisera njurar, mjälte och mage för att stärka *jing* i märg och hjärna.

Behandlingsförslag

När man skall återskapa *jing* med nål och moxa, är det viktigt att behandla i både senare och tidigare himlen, det vill säga mjälte och mage samt njurarnas sfär, eftersom *jing* har sitt ursprung i båda dessa källor.

- Punkter som toniserar njurar och återvitaliserar *jing* samt vitaliserar mjälte och mage: TAIXI [KI 3], SHENSHU [BL 23], JINGMEN [GB 25], ZHISHI [BL 52], MINGMEN [DU 4], SANYINJIAO [SP 6], ZUSANLI [ST 36], QIHAI [REN 6], GUANYUAN [REN 4], PISHU [BL 20], BAIHUI [DU 20] och FENGFU [DU 16].
- Vid uttalad tomhet *yin* respektive tomhet *yang* skall behandling göras som tidigare angivits, se kapitel 7.5 Differentiering av njurar.

7.7 | DIFFERENTIERING AV JING LUO

Differentiering av *jing luo* omfattar de tolv *jing mai*, de femton *luo mai*, *sun luo* och *fu luo*, de tolv *jing jin* samt de extra ordinära meridianerna. Olika patologiska manifestationer uppträder på *jing mai*, *luo mai*, *jing jin* och *qi mai*. *Jing bie* har däremot inga indikationer.

Differentiering av *jing mai*

De tolv *jing mai* [經脈] utgör den huvudsakliga vertikala, energetiska strukturen i meridianssystemet. *Jing mai* är symmetriskt och bilateralt distribuerade på kroppen. Varje *jing mai* har en specifik relation till ett visst *zang* och *fu*.

Patologiska manifestationer på *jing mai* kan vara orsakade av externa patogener och/eller av interna störningar från respektive *zang* och *fu*. Meridianerna uppvisar patologiska manifestationer beroende av var på meridianen den externa attacken ägt rum. Exempelvis om en attack ägt rum på benen, bålen eller på huvudet, skiljer sig symtomen åt. De varierar dessutom beroende av patogenens/ernas

natur såsom vind, fukt och kyla, vilka har olika natur och som alla skiljer sig åt. Olika kombinationer av patogener som affekterar meridianen varierar även symtombilden.

Det framgår inte alltid tydligt, när ett symtom enbart är relaterat till en meridian eller om har sitt ursprung i ett *zang* eller *fu*. Symtomen kan vara skapade av externa patogener, som attackerat en meridian och sedan överförts till ett *zang* eller *fu*, eller av en inre störning i *zang* och *fu* som överförs till en eller flera meridianer. Beroende på det aktuella fallet får man göra en individuell bedömning.

Som tidigare påpekats, betonar man i kinesisk medicin att man vid sammanställning och utvärdering av de individuella symtomen försöker se en *symtombild* eller *ett mönster av energetiska, patologiska manifestationer*. Det innebär att varje enskilt symtom och tecken inte betyder så mycket i sig utan endast i relation till de övriga symtomen och tecknen.

Exempelvis akut hosta som är orsakad av invasion av externa patogener affekterar lungan och lungans meridian, med symtom som fullhetskänsla i bröstkorgen och smärtor i fossa supraklavikularis. Kronisk hosta orsakad av störningar i njurarna och njurmeridianen, har långsam debut och är oftast kronisk, samtidigt uppträder andra symtom som smärtor och ömhet i ländryggen, svaga och smärtande knän.

Hostan var det gemensamma symtomet i båda fallen. I det första fallet var symtomen akuta och direkt relaterade till lungan och lungmeridianen. I det andra fallet har hostan en långsam debut och är av kronisk art och relaterad till störningar i njurarna och njurmeridianen. Man särskiljer dessa två olika typer av hosta dels genom att särskilja mellan akut och kronisk, dels genom att notera andra samtidigt förekommande symtom. Fullhetskänsla i bröstkorgen och smärtor i fossa supraklavikularis vittnar om besvär specifikt relaterade till lungan och lungmeridianen. Symtom som smärtor och ömhet i ländryggen, svaga och smärtande knän indikerar tomhet i njurarna. Till saken hör att tomhet i njurarna sekundärt leder till att mjältens metaboliska funktioner inte kan upprätthållas och att det utvecklas slem, som i sin tur stiger upp till lungorna och skapar hosta. Sammantaget innebär det (något förenklat) att vid behandling av akut hosta som affekterar lungorna och lungmeridianen primärt, behandlas främst lungorna och lungmeridianen. Vid kronisk hosta orsakad av tomhet i njurarna behandlas (något förenklat) främst njurar, mjälte och lungor och deras respektive meridianer.

Behandlingsteknik

Vid behandling av störningar lokaliserade i *jing mai* används en behandlingsteknik som kallas *ju ci* [巨刺], stor teknik eller motsatt behandlingsteknik. Tekniken innebär att behandling sker på den motsatta meridianen. Exempelvis om smärtorna och besvären befinner sig på höger sida och har en fixerad lokalisering (varken migrerar eller växlar i intensitet) väljer man att behandla akupunkturpunkter på den friska sidan/meridianen. Mer om behandlingstekniker, se del II.

Lungans meridian, handens tai yin

- Symtom är distension av bröstkorgen, hosta, astma, aversion mot kyla, feber/hetta som sprider sig över kroppsytan, spontan svettning, smärtor i fossa supraklavikularis, skuldror, brösttrygg samt utmed meridianen. Se bild på sidan 233.

Symtomanalys

Lungans meridian har ett *shu*-förhållande till lungan. Det innebär att dessa två är starkt knutna till varandra (likt svansens anslutning till kroppen på en hund eller katt). När externa patogener invaderar meridianen, kan lungan påverkas och ge upphov till störningar i lungans sänkande och spridande funktioner, med symtom som distension av bröstkorget, hosta och astma. Lungan är relaterad till hud och kroppshår. När meridianen är attackerad av externa patogener uppträder aversion mot kyla och hetta/feber som sprider sig över kroppsytan, vilket är en reaktion som uppstår i kampen mellan de yttre patogenerna och *wei qi* [衛氣]. Om extern patogen vind dominerar och/eller vid samtidigt förekommande tomhet *qi* i lungan, kan det leda till spontan svettning. Smärtor i fossa supraklavikularis, skuldror, brösttrygg samt utmed meridianen kan förekomma, när externa patogener invaderar lungans meridian och angränsande områden. Mer om differentiering och behandling av störningar i lungan, se kapitel 7.5.

7.8 | DIFFERENTIERING AV PATOGEN QI

Differentiering av patogen *qi*, *xie qi* [邪氣], innebär att man urskiljer och särskiljer patologiska manifestationer. Dessa är resultat av de sex externa respektive interna patogenerna vind, kyla, fukt, torka, hetta/eld och sommarhetta samt patologiska fenomen orsakade av föda, slem och stagnerat blod. Emotioner som har passerat sina normala gränser och skadar kroppens funktioner, betraktas även de som inre patogen *qi*.

Vid differentiering av patogen *qi* används den information som erhålls från de fyra diagnostiska metoderna. Förekommer fullheter skall dessa dispergeras och tomheter skall toniseras. Exempel på behandlingsprinciper är vid extern patogen vind att skingra vind och vid patogen hetta att eliminera hetta. Vid eld elimineras eld, vid fukt transformeras fukt och vid stagnerat blod, skingras stagnerat blod.

Patogen *qi* kan även mutera. Kyla kan omvandlas till hetta och hetta till vind och så vidare. Det innebär att om kyla invaderat patienten några dagar tidigare och att det vid behandlingstillfället uppträder en pågående mutation, med inslag av symtom och tecken av både hetta och kyla, behandlas både hetta och kyla samtidigt. Har mutationen gått vidare och endast manifesterar symtom och tecken på hetta, skall främst hetta elimineras. I ett fall som detta *kan* det även finnas dold kvardröjande kyla, vilket kan vara svårare att detektera, men fokus i behandlingen bör ligga på manifesterad kyla eller hetta. *Man utgår alltid ifrån den aktuella kliniska manifestationen och behandlar i enlighet med den.*

Patogen *qi* kan även generera olika patologiska manifestationer. Extern patogen vind kan leda till både hosta och huvudvärk. Vind är orsaken i båda fallen, men har olika patologiska manifestationer beroende på var de attackerar. När vind attackerar lungan hämmas dess spridande och sänkande av *qi*. Då uppstår motströmsrörelse som leder till hosta. Behandlingsprincipen är att skingra vind och underlätta hosta. Om extern patogen vind attackerar huvudet invaderas och blockeras meridianerna, vilket leder till huvudvärk. Behandlingsprincip är att skingra extern patogen vind i meridianerna på huvudet. I båda fallen skingras vinden, men val av akupunkturpunkter skiljer sig beroende på de externa patogenernas lokalisering och den symtombild och sjukdom som det skapar.

För att kunna göra en övergripande analys av orsaken/erna och de patologiska fenomenen samt fastställa en adekvat diagnos, måste differentialdiagnostik av patogen *qi* även kombineras med differentialdiagnostik av *qi*, blod, *zang, fu* och *jing luo*.

VIND

Vind kan vara av extern eller intern natur. Extern patogen vind har sitt ursprung *utanför* kroppen och inre vind har sitt ursprung *inuti* kroppen. Extern patogen vind attackerar meridianerna och penetrerar in mot djupet till *zang* och *fu*.

Extern vind

- Symtom vid attack av EXTERN PATOGEN VIND: huvudvärk, nästäppa, klåda i halsen, feber, skyr vind (och i viss mån även kyla), spontan svettning, flytande och spänd puls.
- Symtom vid attack av VIND I JING LUO: lokal stelhet och förlamning, exempelvis facialispares.
- Stelhet och kramper: ett resultat av sår och krosskador som leder till TETANUS.
- *Bi*-syndrom: extern patogen vind som resulterar i MIGRERANDE SMÄRTOR och stelhet i extremiteterna.
- HUDPROBLEM: utslag och klåda som har migrerande natur och även intermittent uppträdande.

Etiologi och symtomanalys

Extern patogen vind attackerar kroppen främst via näsa, mun, hud och porer, genom att man blivit utsatt för vind, dagtid eller under sömnen och i synnerhet efter svettning. När extern patogen vind invaderar kroppsytan blockeras *jing luo*. Det uppträder oftast i den övre delen av kroppen och leder till huvudvärk, nästäppa och klåda i halsen. Feber är ett resultat av kampen mellan *wei qi* och vind. När vinden har invaderat skyr man vind (och i viss mån även kyla). Spontan svettning är i detta sammanhang ett resultat av vind, eftersom vind är en *yang*-patogen som öppnar porerna. Pulsen är (ofta) ytligt lokaliserad och vittnar om att kampen mellan *wei qi* och vinden pågår på kroppsytan. Spänd puls (*jin mai*) vittnar om att vind och även kyla attackerat kroppsytan. Differentiering av vind görs i kombination med andra patogener, bland annat när vind och kyla blockerar lungan, vind och hetta attackerar lungan samt vid kampen mellan vind och vatten. Dessa har alla presenterats i kapitel 7.5 Differentiering av lungans syndrom. Motsvarande biomedicinska sjukdomstillstånd är ÖLI, nästäppa, influensa med flera. Behandlingsprinciper är (i huvudsak) att skingra vind och frigöra kroppsytan.

Attackerar extern patogen vind *jing luo* kan följden bli lokal stelhet och förlamning, exempelvis facialispares. Vind kan även penetrera djupare och resultera i stelhet och kramper, bland annat vid sår och krosskador som leder till tetanus⁷². Vind är ett vanligt förekommande inslag vid *bi*-syndrom, som leder till migrerande smärtor och stelhet i extremiteterna. Eftersom vinden är en *yang*-patogen har den en naturlig tendens att förflytta sig. Hudproblem i form av intermittenta utslag och klåda som har migrerande natur, vittnar om patogen vind. Hudproblemen kan delas in i vind- och kylakategori och vind- och hettakategori. Vid vind och kyla är huden ljus och besvären försämras av kyla. Vid vind och hetta är huden rödaktig och försämras av värme. Dessa hudproblem är vanligtvis av torr natur (vätskande utslag uppträder främst vid närvaro av fukt). Se även kapitel 7.8 Torcka i blodet. Motsvarande biomedicinska sjukdomstillstånd är urtikaria, facialispares, tetanus, RA, polymyalgi och fibromyalgi. Behandlingsprinciper är att skingra vind och återupprätta cirkulationen av *qi* och blod i meridianerna.

Behandlingsförslag

- Attack av extern patogen vind som leder till förlamning eller *bi*-syndrom: WAIGUAN [TE 5], HEGU [LI 4], FENGCHI [GB 20] och FENGSHI [GB 31]. Punkterna GESHU [BL 17] och XUEHAI [SP 10] skingrar vind genom behandlingsprincipen ”behandla *yin* (blod) vid attack av *yang* (vind)”.
- Attack av patogen vind (i samband med sårskador) som skapar tetanus: XINGJIAN [LR 2], HEGU [LI 4], FENGFU [DU 16], BAIHUI [DU 20] och FENGCHI [GB 20] samt blöda *jing*-källpunkterna och/eller SHIXUAN [M-UE-1].
- Vid torr hud och klåda: QUCHI [LI 11], XUEHAI [SP 10], GESHU [BL 17] och FULIU [KI 7].

Intern vind

Zhong feng [中風] är vind skapad inuti kroppen, som främst beror på en obalans *yin* och *yang* i levern. Symtom vid extern vind skiljer sig från symtom vid intern vind. Däremot delar båda samma karaktäristiska natur, nämligen snabbt uppträdande och föränderliga symtom. Intern vind beskrivs närmare i kapitel 7.5 Differentiering av leverns syndrom.

VIKTIGT VID DIFFERENTIALDIAGNOS OCH BEHANDLING AV VIND

- ”Vinden är spjutspetsen till de hundra sjukdomarna”, är ett berömt medicinskt citat som anger att andra patogener ”slår följe” med vinden, som genom sin *yang*-natur guidar dem in i kroppen. Vind uppträder i kombinationer som vind och kyla, vind och hetta, vind och fukt samt vind och torra.
- Extern patogen vind ger upphov till störningar i luftvägarna med hosta och snuva, i meridianer med *bi*-syndrom och i huden med klåda och hudutslag. Vindens natur är att den i huvudsak attackerar kroppens övre delar och kroppsytan med migrerande smärtor och klåda.
- Extern patogen vind skall särskiljas från intern vind. Extern patogen vind kan attackera *zang* och *fu* och *jing luo*. När *zang* och *fu* attackeras leder det vanligtvis till luftvägsinfektioner och när *jing luo* attackeras uppstår *bi*-syndrom och tetanus. Intern vind skapas av obalans i levern, vilket leder till andra symtombilder, exempelvis tremor, opistotonus och yrsel.

★ ★ ★

KVARDRÖJANDE PATOGENER

Kvardröjande av patogener kan dels avse de primära patogener som invaderat och skapat ett sjukdomstillstånd, såsom vind, fukt och kyla, som inte evakuerats utan kvardröjer i kroppen. Dels kan det avse sekundära patogener, vilka skapas i den patologiska processen (kampen mellan *wei qi* och den patogena *qin*) som utvecklar slem, fukt och hetta.

Bidragande orsaker till att kvardröjande patogener uppträder är ofullständigt behandlade sjukdomar som resulterar i postinfektösa sjukdomstillstånd. Nu för tiden förefaller det som om många har förlorat den folkliga kunskapen om hur man tar hand om sig när man är sjuk. Som att ligga till sängs och absolut inte arbeta och att verkligen kureras när man är sjuk. Trots sjukdom arbetar många,

något som naturligtvis kan bero på många andra faktorer, bland annat rädsla att förlora sitt arbete, privatekonomi, grupptryck med mera. Att seriöst fokusera sig på att kurera sin sjukdom med vila, värme, läkemedel och akupunktur, och inte minst att skydda sig från externa patogener som på nytt kan förvärra sjukdomstillståndet, är av stor vikt om man vill bli fullt frisk och undvika följsjukdomar.

Andra faktorer som på ett påtagligt sätt kan bidra till kvardröjande patogener är biomedicinska läkemedel, vilka i sig kan utgöra patogena faktorer och som på ett iatrogen manér, snarare kan leda till komplikationer än hälsa. Exempelvis antibiotika, som är kall till sin natur och skadar mjältens *yang*, kan på ett högst påtagligt sätt skada mjältens funktion *yun hua* och resultera i kvardröjande av fukt. En mängd biomedicinska läkemedel är heta till sin natur och skadar *yin* i lever och njurar samt konsumerar kroppsvätskor och skapar kvardröjande hetta.

Notera att kvardröjande patogener är fullhetstillstånd, vilka med tiden kan skada och konsumera *qi*, blod, *yin*, *yang* och *jin ye*. I det enskilda fallet kan man utöver kvardröjande fullhetstillstånd även finna tomheter i varierande grad.

Kvardröjande av slem

Kvardröjande av slem är i huvudsak relaterat till lungorna, främst efter invasion av extern patogen vind och kyla respektive vind och hetta. Det kvardröjande slemmet är som regel av naturen slem och fukt eller slem och hetta.

- Symtom vid SLEM OCH FUKT: produktiv hosta av vitt slem, med andnöd, väsande andning och tyngdkänsla, illamående och dålig aptit. Tungan har en klabbig, vit eller transparent beläggning och pulsen är glidande.
- Symtom vid SLEM OCH HETTA: skällande hosta, gulaktiga eller gulgröna upphostningar, andnöd, fullhetskänsla i bröstkorgen, subfebrilitet, törst, irritabilitet och illamående. Tungan har en klabbig gul beläggning och pulsen är glidande och snabb.

Etiologi och symtomanalys

Slem och fukt ger produktiv hosta av vitt slem. Slemmet blockerar lungans funktion och skapar andra symtom som andnöd, väsande andning och tyngdkänsla. Mjältens och magens funktioner är i detta skede nedsatta och bidrar till den ökande produktionen av slem. När slem utvecklas i mellersta *jiao* leder det även till illamående och dålig aptit. Behandlingsprinciper är att transformera slem, skingra kvardröjande vind, underlätta hosta, reglera och tonisera mjälte och mage.

Symtom vid slem och hetta är skällande hosta, gulaktiga eller gulgröna upphostningar. Hettan gör att hostan får en skällande natur och att slemmet färgas gult eller gulgrönt. Övriga symtom är andnöd, fullhetskänsla i bröstkorgen och subfebrilitet. Detta pekar även på intern hetta samt törst, irritabilitet och illamående. Behandlingsprinciper är att transformera slem, skingra kvardröjande vind, underlätta hosta och eliminera hetta.

Behandlingsförslag

- Punkter som transformerar slem, skingrar kvardröjande vind, underlättar hosta, reglerar och tonisera mjälte och mage: FENGLONG [ST 40], ZHONGFU [LU 1], LIEQUE [LU 7], YINLINGQUAN [SP 9], WAIGUAN [TE 5], ZUSANLI [ST 36], PISHU [BL 20] och FEISHU [BL 13].
- Punkter som transformerar slem, skingrar kvardröjande vind, underlättar hosta och eliminerar hetta: FENGLONG [ST 40], ZHONGFU [LU 1], WAIGUAN [TE 5], HEGU [LI 4]. och QUCHI [LI 11]. SHANGYANG [LI 1] med blödnings teknik.

7.9 | DIFFERENTIERING AV EMOTIONER OCH WU SHEN

Emotioner och *wu shen* kan rent teoretiskt analyseras separat, men i verkligheten uppträder de i en konstant, symbiotisk dynamik. I detta kapitel ska emotioner och *shen* dels belysas individuellt, dels deras inbördes förhållanden. Emotioner avser de sju emotionerna, *qi qing*, som består glädje, sorg och ledsamhet, ilska, grubbel, rädsla och ryckningar, vilka tillhör gruppen inre sjukdomsorsaker. *Wu shen* [五神] utgörs av de fem aspekterna av *shen* eller livsandar, som är *po*, *shen*, *hun*, *yi* och *zhi*. Interaktionen mellan emotioner och *shen*/livsandar och interaktionen mellan andarna, finner man inte mycket beskrivet om i den västerländska litteraturen. Ett stort arbete med att belysa detta område, som främst är baserat på traditionella kinesiska texter, har utförts av sinologen Elisabeth Rochat de la Vallée. Dock vill jag na att detta ämne är bland de svårare i den kinesiska medicinen, varför innehållet i detta kapitel (i likhet med det övriga innehållet) till stor del präglas av min egen förståelse av det som jag tagit del av.

När magen är fylld hos människan är hennes tarmar tomma, när tarmarna är fyllda är magen tom. Eftersom de alternerande fylls och töms, qi stiger och sjunker, är de fem zang-organen lugna och stabila, blodet cirkulerar harmoniskt och med lätthet, då kommer jing shen [de vitala andarna] att vistas i sitt residens. Andarna är det som kommer från essenser, qi och föda. ⁷⁷

Essenserna är roten i den levande människan. ⁷⁸

Shen, livsandarna, är förankrade i essenserna. Med det menas att först när essenserna är närvarande kan *shen* uttrycka sig i individen. När matsmältningen upprätthålls och *qi*, blod och essenser utvunnits, fylls *zang*-organen och blodet cirkulerar harmoniskt. ”*Jing shen* vistas i sitt residens”, betyder att livsandarna är förankrade i hjärtat, vilket är grunden för psykisk stabilitet. Paret *jing shen* [精神] är ett sätt att beskriva livskrafternas manifestation i individen. Deras närvaro leder till ett klart medvetande, balanserat sinne och att hela individen utstrålar vitalitet; det är det som skapas när *jing* och *shen* är närvarande och förenade. Detta visar på de intimt samverkande funktioner som *jing* och *shen* har. De intellektuella, emotionella och andliga funktionerna är de mest subtila i människan och för att fungera optimalt krävs det kvalitativ och kvantitativ närvaro av *jing*, som kan stiga och förena sig med och stödja *shen* som härbärgeras i hjärtat.

Emotioner

Zang-organen lagrar och härbärgerar de vitala andarna, *qi* och blod. Hjärtat utgör en privilegierad plats, eftersom hjärtat härbärgerar *shen* och är den centrala platsen för samtliga emotioner. *Jing shen* är det som ligger bakom och ger oss tillgång till våra sinnesfunktioner, vilka omfattar intellekt, andlighet och inte minst emotioner. Emotioner är uttryck för naturlig vitalitet och paret *jing shen* har även sin representation i njurar och hjärta. *Jing* lagras främst i njurarna och i njurarna finner man *zhi*, viljan, vilket även är den kraft som ligger bakom förmågan att uttrycka emotioner. *Jing* och *shen* tillsammans representerar en vital manifestation, med full sinnesnärvaro och förmåga att formulera sig balanserat och kommunicera både intellektuellt, andligt och emotionellt ⁸¹.

I varje *zang*-organ förekommer en representation av en viss emotion och livsande. Dessa är de djupaste och det mest centrala uttrycken för varje *zang*-organs funktion. Detta innebär att om man lyckas behandla/komma i kontakt med och förändra det aktuella emotionella tillståndet, kommer funktionerna i *zang*-organen att förändras till det bättre. Omvänt betyder det att om emotioner går över sina normala gränser, etablerar de ett patologiskt tillstånd, som kan leda till konsekvenser för *zang*-organens samtliga funktioner. När man behandlar en patient, och i synnerhet när emotioner är involverade, är det av stor vikt att behandlingen förankras i *shen*. Det betyder att det är viktigt att en förtroendefull relation upprättas mellan patient och akupunktör. Det gör det möjligt att etablera ett samförstånd om åtgärder för att förbättra sjukdomstillståndet – åtgärder som berör både akupunktörens och patientens åtaganden. Man belyser således situationen och kommer överens om vad som blir akupunktörens respektive patientens uppgift, för att förbättra patientens situation.

Symtom och sjukdomar skapade av emotioner uppträder främst när emotioner går över sina normala gränser. Med normala gränser menas när emotioner håller sig inom sina ramar för vad kroppen och psyket tål, och inte leder till ytterligare fysiska eller psykiska konsekvenser. Som när man blir arg och säger sin mening, känslan ebbat ut och man återgår till ett tidigare balanserat utgångsläge. Följden av ilska blir då inte att man drabbas av huvudvärk, magsmärtor, diarré eller kvarvarande frustration, eller missnöjdhet. När emotioner inte befinner sig inom sina normala gränser kan akuta såväl som långvariga fysiska som psykiska sjukdomstillstånd uppstå.

Symtom och sjukdomar som är orsakade av emotioner, leder till förstärkning eller försvagning av *zang*-organens naturliga fysiologiska funktioner. Förstärkning eller försvagning av den naturliga funktionen kallas för motströmsrörelse, *ni* [逆]. Det innebär att funktionen inte nödvändigtvis behöver gå motströms, men att den inte följer sin naturliga riktning och rytm. Exempelvis är leverns naturliga funktion uppåtgående och utåtgående, något som förstärks av ilska. Ilska är den emotion som är relaterad till levern och sorg är relaterad till lungorna. Lungornas naturliga funktion är att skapa gränser, fysiska såsom huden och mer funktionella såsom *po* [魄], vilken skapar naturliga gränser för samtliga emotioner. Sorg är den emotion som är sammandragande och vid sorg förstärks lungans naturliga gränsdragningsfunktion, som försvårar kommunikation med omvärlden.

Glädje

”*Tan zhong* [...] härifrån utgår upprymdhet och glädje.” ⁸²

”Vid glädje kommer *qi* att vara i harmoni med viljan/*zhi*. *Ying qi* och *wei qi* kommunicerar utan hinder och *qi* kommer inte att ha några spänningar.” ⁸³

En balanserad och naturlig munterhet och glädje skrivs som *le* [樂]. Den gör att *wei qi* och *ying qi* frigör och sprider sig dit det skall utifrån området *tan zhong* [膻中] som är lokaliserat centralt i bröstkorgen. När *tan zhong* fylls av glädje och munterhet – det naturliga uttrycket i var och en – ger det en djup avslappnande och naturlig cirkulation av *wei qi* (försvarande *qi*), *ying qi* (närande *qi*), blod och essenser.

- *Xi* [喜] avser en PATOLOGISK GLÄDJE som har lätt för att exaltera och kan i förlängningen skapa *kuang* [狂] (en form av ”glädjefnatt”). Symtom är hallucinationer – man ser andar och spöken – och det uppstår en tomhetskänsla ”under hjärtat”, man äter mycket och har ett ”kallt” skratt. Vid stor exaltering kommer *shen, qi*, blod och essenser att skingras av den starka och spridande rörelsen. Hjärtats och *tan zhongs* normala funktioner är att sprida *qi*, blod och essenser. I detta skede har spridningen av *shen, qi*, blod och essenser blivit alltför kraftig och personen förlorar sin verklighetsförankring. Den överdrivna spridningen skapar hetta, som i sin tur ytterligare konsumerar *qi*, blod och essenser. Primärt kommer hjärta och *shen* att skadas och sekundärt de övriga *zang* och *fu*. För behandling, se kapitel 7.5 Hjärtats eld flammor och Tomhet blod och *yin* i hjärtat.
- Hjärtat har en nära relation till lungan och när hjärtat påverkas negativt av stor glädje, kan lungan även påverkas negativt. LUNGAN BLIR LÄTT ETT OFFER FÖR UPPRYMDHET OCH GLÄDJE **utan gräns**, vilket kan skada *po* [魄]. *Po* är lungans livsande som reglerar individens instinktiva och naturliga beteenden. *Po*, lunga och hud är det som skapar naturliga gränser och när *po* skadas, kommer individens instinktiva och naturliga sätt att uppträda att gå förlorad. Hon kommer att förlora sina gränser/proportioner och detta leder till att beteenden och tankar överdrivs. För behandling, som ovan samt kapitel 7.5 Slem och eld som agiterar hjärtat och 7.5 Tomhet *yin* i lungan.

En berömd medicinsk historia berättar om en yngling som fick ett meddelande om att han blivit antagen vid en skola och sprang ut på gatorna och ropade ut sin glädje. Problemet var att han inte slutade, utan fortsatte att springande ropa ut sin glädje över detta. En läkare iakttog händelsen och talade om för honom att hans mor var mycket sjuk. Ynglingen hejdade sig och kom till sans. Glädjen hade gått över sina normala gränser och genom att berätta detta, som visserligen inte var sant, hejdades det okontrollerade glädjeruset. Glädje kontrolleras av rädsla, eld kontrolleras av vatten.

Eld kontrolleras av vatten, glädjen kontrolleras av rädslan, vatten/njuror representerar livsvisdom, klokhets och försiktighet. Att bli exalterad och gå till överdrift kan även kontrolleras av rädsla, men även av klokhets och försiktighet.

Behandlingsförslag

- Punkter som reglerar lungan och *po* för att hindra ohämmad spridning av livsandarna: LIEQUE [LU 7], TAIYUAN [LU 9], POHU [BL 42], FEISHU [BL 13], ZHONGFU [LU 1] och TIANFU [LU 3].
- Punkter som eliminerar hetta: ZHIZHENG [SI 7] och SHAOFU [HT 8].
- Punkter som lugnar *shen*: NEIGUAN [PC 6], SHENMEN [HT 7] och BAIHUI [DU 20].

Wu shen

Po, shen, hun, yi och *zhi* utgör tillsammans *wu shen* [五神], rakt översatt – de fem andarna. I vårt språkbruk kan man även använda begreppet livsandar. De utgör en grundläggande förutsättning för livets upprätthållande. Förhållandet mellan emotioner och *wu shen* kan inte separeras. Däremot kan man rent teoretiskt belysa dem separat, men i verkligheten uppträder de i en konstant, symbiotisk dynamik. I detta kapitel ska de fem *shen* dels belysas individuellt, dels deras inbördes förhållande samt deras relation till emotioner. De akupunkturpunkter som hänvisas till i detta kapitel, är främst de punkter som har en direkt korrespondens med livsandarna. Dessa är HUNMEN [BL 47] för levern och *hun*, POHU [BL 42] för lungan och *po*, YISHE [BL 49] för mjälten och *yi*, ZHISHI [BL 52] för njurarna och *zhi* samt SHENTANG [BL 44] för hjärta och *shen*. Samtliga punkter ligger lokaliserade på den laterala grenen av urinblåsans meridian, i höjd med ryggens *shu*-punkter som är relaterade till respektive *zang*-organ.

Wu shen individuellt och deras inbördes förhållande

Hun

Hun [魂] är den livsande som är relaterad till levern och är det som i människan som bland annat upprätthåller förmågan till inre seende, det vill säga att kunna ge tanken en större amplitud. Det innebär att kunna överblicka livet och vara i kontakt med verkligheten, att göra upp verklighetsanpassade planer och visioner. Det inre seendet skapar då organiserade bilder både i vaket tillstånd och i drömmarna.

Hun och *po* har vissa likartade indikationer. Dels kan båda vara indikerade vid rubbningar av individens verklighetsuppfattning, dels vid kraftiga emotionella reaktioner. Detta är logiskt eftersom de båda kan ses som varandras motpoler. Enligt teorin om de fem elementen tillhör *po* metall som har en kontrollerande funktion på *hun*, som tillhör trä. Lungan har även en naturligt sänkande funktion som håller leverns naturligt stigande rörelser i balans.

Hun (och övriga livsandar) beskrivs ibland som fåglar. Har fågeln en gren att sitta på, kan de aktivitetsområden som tillhör respektive livsande upprätthållas. Grenen är i detta sammanhang *qi*, blod och essenser som *hun* kan få ”fäste” eller förankras i. Livsandar är mera *yang* till sin natur och blod och essenser är mera *yin* till sin natur – *yang* förankras i *yin*. *Hun* är det som gör det möjligt att överblicka livet, vara i kontakt med verkligheten och göra upp verklighetsanpassade planer.

Ett vanligt scenario uppträder när tomheter och fullheter i levern leder till stigande av lever-*qi*. Exempelvis när det uppstår tomhet av blod och essenser eller fullheter, såsom stagnerad lever-*qi*, levereld flammor, hyperaktiv lever-*yang* (inte sällan orsakade av starka emotionella reaktioner) kan *hun* inte få ”fäste” utan skadas. Det kan resultera i trångsynthet, irritation och ilska, och svårighet med att organisera sitt liv. Man har svårt att verklighetsanpassa sig själv och sina planer, vilket vidare kan ge upphov till mardrömmar, hallucinationer och även delirium. För att reglera *hun* behandlas dels punkterna HUNMEN [BL 47] och POHU [BL 42], men lika viktigt är att återskapa blod och essenser, det vill säga den ”gren” som *hun* vilar på.

Po

Po [魄] är den livsande som är relaterad till lungan, vars funktion är att upprätthålla kommunikation med de yttre intrycken. Det betyder att *po* ansvarar för individens *instinktiva reaktioner* – förmågan att på ett naturligt, spontant och balanserat sätt reagera på yttre stimuli. Exempelvis att skratta, gråta eller att bli arg inom normala gränser. *Po*, lunga och hud utgör naturliga gränser och har funktioner som är väl integrerade. *Po* reglerar således att emotioner inte går över sina naturliga gränser och utgör ett skydd mot överdrivna emotionella reaktioner. Samtliga emotioner kan skada *po* om de går över sina normala gränser. Omvänt kan stagnation av *qi* i lungan hämma ett naturligt emotionellt flöde mellan individen och omvärlden. Detta uppträder ofta i kombination med stagnerad lever-*qi*.

Patologiska tillstånd omfattar således samtliga emotioner som har överskridit sina normala gränser, även sorg och nedstämdhet, rubbad självuppfattning och hämmade emotioner. *Po* regleras bland annat på punkter som POHU [BL 42] och TIANFU [LU 3] samt genom att återskapa *qi* (och essenser) som är den ”gren” som *po* vilar på.

★ ★ ★

7.10 | DIFFERENTIERING AV SEX MERIDIANER, SHANG HAN

Kliniskt används teorierna vid differentiering av de sex meridianerna, de fyra nivåerna och *san jiao* i första hand vid farmakologisk behandling och undantagsvis vid akupunkturbehandling. Däremot kan dessa teorier öka förståelsen för patogenesen i kinesisk medicin. De behandlingsförslag som följer kan bredda den kliniska applikationen.

Differentiering enligt de sex meridianerna beskrevs först i Nei jing, Su wen, kapitel 31, men utvecklades vidare under östra Handynastin (25 f. Kr.–220 e. Kr.) speciellt av läkaren Zhang Zhongjing. Han skrev verket Shang han lun. Shang betyder skada, han kyla och lun avhandling – således en avhandling om febersjukdomar skapade av kyla ⁹². I detta kapitel beskrivs endast de huvudsakliga delarna i Shang han lun, som kräver ytterligare studier för att behärskas fullt ut. I detta verk delar man upp symtom och tecken i två kategorier, *yin* och *yang*. *Yin* och *yang* delas i sin tur in i ytterligare vardera tre kategorier och omfattar sammanlagt sex kategorier.

Dessa kategorier karaktäriseras av sex par meridianer eller nivåer, som i symtomatologin bildar sex olika syndrom. De beskriver symtom och tecken skapade av kyla och deras utveckling och omvandling. Inom *yang*-gruppen utgör *tai yang* patologiska manifestationer från kroppsytan, främst hud, senor och muskler, samt funktioner relaterade till urinblåsans och tunntarmens meridianer. *Yang ming* avser patologier med en djupare lokalisering, främst i *fu*-organen och funktioner relaterade till magens och tjocktarmens meridianer. *Shao yang* omfattar en patologi som utgör en kombination av symtom från kroppsytan och *fu*-organet gallblåsan. *Yin*-gruppen representeras alla patologier relaterade till *zang*-organen.

Symtom och tecken på de sex meridianerna uttrycker närvaron och förhållandet mellan patogen *qi*, *xie qi* [邪氣] och *zheng qi* [正氣]. *Xie qi* är allt som kan skada, vilket inkluderar externa patogener, interna sjukdomsorsaker, trauma med mera. *Zheng qi* avser summan av all motståndskraft här och nu. Om patogen *qi* eller *zheng qi* dominerar skapas olika patologiska manifestationer och detta ger även en tydlig anvisning om de aktuella behandlingsprinciperna. När *zheng qi* är stark är symtombilden progressiv (i positiv bemärkelse). Sjukdomsbilden manifesterar då tydliga symtom och tecken av fullhetsnatur, exempelvis feber, huvudvärk, flytande och stark puls, vilket innebär att *zheng qi* förmår bekämpa patogen *qi*. Detta uppträder i huvudsak när de tre *yang*-meridianerna är attackerade och engagerade i patologiska

processer. För att eliminera patogen *qi* behandlas de med skingrande tekniker. Om däremot den patogena *qin* är stark och *zheng qi* svag uppträder vanligtvis tomhetsymtom, något som främst förekommer när de tre *yin*-meridianerna är involverade. I detta skede använder man i första hand toniserande tekniker för att stärka *zheng qi* och i andra hand dispergerande tekniker för att eliminera patogen *qi*.

De sex meridianerna har ett nära samband och utvecklingen från en ytlig *yang*-nivå till en djupare *yin*-nivå förekommer ofta. När en patogen attackerar djupare eller flera nivåer samtidigt, uppstår blandade symtombilder som kan vara komplicerade. Externa patogener kan attackera de tre *yin* direkt utan att först angripa de tre *yang*. Detta betyder att utvecklingen från ytlig till djup nivå inte alltid är linjär. De sex meridianerna är relaterade till sina respektive *zang* och *fu* och man särskiljer mellan attack på meridianen och attack av det inre organet.

Tai yang-syndrom ⁹³

- Symtom som oftast förekommer är *feber, aversion mot kyla, smärtor och obehag i bakhuvud och nacke* samt flytande puls

Beroende på om vind eller kyla dominerar finner man olika symtombilder och om urinblåsa eller njurar är engagerade uppstår även där olika symtombilder.

- VIND dominerar: huvudvärk – oftast occipital. Feber, *svettning*, aversion mot vind. Flytande och tom puls, oftast oförändrad tunga.
- KYLA dominerar: frusenhet och aversion mot kyla, feber, huvudvärk, smärtor i muskler (som mörbultad), lumbago, ledsmärtor, *avsaknad av svettning*, andnöd. Flytande och spänd puls och vit beläggning på tungan.
- RETENTION AV VÄTSKOR: feber, aversion mot kyla, *ischuri, ödem*, törst men om man dricker kräks vätskan upp omedelbart.
- STAGNATION AV BLOD i nedre *jiao*: *akut, fixerad smärta i nedre buken*, urininkontinens, stigande feber på natten, *irritation och rastlöshet*, törst samt delirium när hettan blir mycket stark. Pulsen är djup, full och sträv.

Etiologi och symtomanalys

Tai yang-meridianerna, urinblåsans och tunntarmens meridianer utgör *tai yang*-nivån, som reglerar *wei qi* och *ying qi* på kroppsytan, *biao*, och agerar som sköld mot externa patogener. Av dessa är det främst urinblåsans meridian som affekteras i patologiska sammanhang och tunntarmens meridian i mindre utsträckning. När extern patogen vind och kyla attackerar kroppen, är denna nivå den första som kommer att attackeras. Då *wei qi* bekämpar vind och kyla, leder det till feber och eftersom kyla invaderat även samtidigt frusenhet och aversion mot kyla. *Tai yang*-meridianerna har sin lokalisering på baksidan av huvudet och nacken, vilket förklarar smärtor och obehag i bakhuvud och nacke.

DIFFERENTIERING AV FYRA NIVÅER, WEN BING

Differentiering enligt de fyra nivåerna utvecklades av läkaren Ye Tianshi (1667-1746). Det är ett

sätt att differentiera och behandla epidemiska febersjukdomar orsakade av hetta. Ye Tianshis teorier nedtecknades av hans elever och presenterades 1746 i verket *Wen re lun*, En avhandling om epidemiska febersjukdomar orsakade av hetta. Ye ansåg att patogen hetta var en viktig etiologisk faktor och indelade patientens symtom och tecken i fyra nivåer: *wei- qi- ying-* och blodnivån. Precis som de sex meridianerna, *shang han*, kan externa patogener invadera gradvis från en yttlig nivå, *wei-*nivån, som ger en mild sjukdom, till djupare nivåer såsom *ying-* och blodnivåerna. Dessa är som regel engagerade vid allvarligare sjukdomstillstånd. Den externa attacken kan även attackera direkt på *ying-* och blodnivån. Det finns således inga absoluta regler som säger att externa attacker sker i en viss ordning men de *kan* följa en gradvis penetration från ytliga till djupa nivåer.

Verket *Wen re lun* (eller *Wen bing lun*) har utvecklats ur *Huang di nei jing* och *Shang han lun*. I *Nei jing* har de fysiologiska funktionerna hos *wei*, *qi*, *ying* och blod beskrivits och i *Shang han lun* har de patologiska aspekterna analyserats. *Wen re lun* bygger således på tidigare teorier och har utvecklats till ett viktigt kompletterande differentieringssystem.

I likhet med de sex meridianerna är de fyra nivåerna främst avsedda för differentiering och applicering av farmakologisk behandling och undantagsvis vid akupunkturbehandling. Förslag på akupunkturbehandling adderas trots detta för att bredda den kliniska applikationen. I detta kapitel beskrivs endast de huvudsakliga ramarna i *Wen re lun*, vilken kräver noggrannare studier för att helt behärskas.

Wei-nivån

- *Feber och viss aversion mot vind eller kyla*, riklig svettning eller avsaknad av svettning, *huvudvärk*, *hosta*, *skärande smärta i halsen*, *mild törst*. Tungan har tunn, vit eller gulaktig beläggning, röd spets och röda kanter. Pulsen är *flytande* och *snabb*.

Etiologi och symtomanalys

Störningar på *wei-*nivån orsakas vanligtvis av invasion av vind och hetta under onormalt varma vintrar eller under vår- och sommartid. Med *wei-*nivån avses kroppsytan och *wei qi* [衛氣]. *Wei qis* funktion är att motstå externa patogener, värma och nära hud och muskler, reglera öppnande och stängande av porer samt att ha nära relation bland annat med lungans funktioner. Störningar på *wei-*nivån uppträder för det mesta i det initiala stadiet av epidemiska febersjukdomar. Feber är ett resultat av kampen mellan *wei qi* och patogen *qi*. När *wei qi* och *yang* är engagerade i kampen mot externa patogener, har *yang* svårt att upprätthålla värmen på kroppsytan, vilket leder till en viss aversion mot vind eller kyla. Eftersom de externa patogenerna är hetta och av *yang-*natur resulterar det i feber och endast viss aversion mot extern vind eller kyla. Svettning kan uppträda om *wei qi* och *yang* inte kan upprätthålla reglering av porerna. Huvudvärk skapas när extern patogen vind och hetta invaderar och blockerar cirkulationen av *qi* och blod i meridianerna på huvudet. Hosta orsakas av den nära relationen mellan kroppsytan/huden och lungan. Lungans sänkande och spridande funktioner kan hämmas av externa patogener och ger upphov till motströmsrörelse med hosta. Mild törst är ett resultat av feber och hetta som konsumerar kroppsvätskorna, men skiljer sig från ett *yang ming-*syndrom, då törsten är stark. Skärande smärta i halsen vid sväljning uppstår när hetta invaderar halsområdet. Tungan har tunn, vit eller gulaktig beläggning, röd spets med röda kanter och pulsen är flytande och snabb, vilka samtliga är tecken på vind och hetta. (Jämför även kapitel 7.5 Differentiering av lungans syndrom, Vind och hetta attackerar lungan.)

Motsvarande biomedicinska sjukdomstillstånd är ÖLI, pneumoni, morbilli, tonsillit, faryngit och laryngit. Behandlingsprinciper är att skingra vind och eliminera hetta, reducera feber och underlätta hosta.

Behandlingsförslag

- Punkter som skingrar vind och eliminerar hetta: DAZHUI [DU 14], HEGU [LI 4], QUCHI [LI 11], FENGCHI [GB 20] och WAIGUAN [TE 5].
- Vid smärtor i halsen kan man blöda punkterna: SHAOSHANG [LU 11] och SHANGYANG [LI 1].
- När vind och hetta attacken har ”gått ner i bröstet”: SHANGYANG [LI 1] med blödningsteknik och FENGMEN [BL 12] dispergeras.
- Punkter som reducerar feber och underlättar hosta: QUCHI [LI 11], CHIZE [LU 5], ZHONGFU [LU 1] och TIAN TU [REN 22].

DIFFERENTIERING AV SAN JIAO

Teorierna om sjukdomar orsakade av hetta, *wen bing*, utvecklades vidare av läkaren Wu Jutong under senare delen av 1700-talet genom att han lade till teorierna om de tre *jiao*, *san jiao* (*san* betyder tre på kinesiska). Wu Jutong grundar således sina teorier på de fyra nivåerna *wei*, *qi*, *ying* och blod i förhållande till de tre *jiao* och de organ som befinner sig i respektive *jiao*. Teorierna om *san jiao* beskriver patogenes och symtomatologi vid epidemiska febersjukdomar i de tre *jiao* orsakade av fukt och hetta. Med betoning på patologiska förändringar i *zang* och *fu*, från initiala till terminala stadier. De tre *jiao* är en indelning av kroppen i tre delar:

- ÖVRE JIAO sträcker sig från hjässan till diafragma, funktionerna i hjärta och lunga.
- MELLERSTA JIAO spänner från diafragma till naveln, magens och mjältens funktioner
- NEDRE JIAO omfattar området från naveln och nedåt, leverns och njurarnas funktioner

Övre jiao

- INVASION AV EXTERNA PATOGENER I LUNGAN: huvudvärk, viss aversion mot vind och kyla, svettning, törst eller ingen törst, hosta. Pulsen är flytande och snabb.
- KVARDRÖJANDE AV HETTA I LUNGAN: feber, svettning, törst, hosta och astma. Tungan har en gul beläggning och pulsen är snabb.
- INVASION AV HETTA I XIN BAO LUO: feber, delirium, förvirring, afasi, kalla extremiteter, medvetlöshet. Tungan är högröd och man kan ha kramp i tungan.

Etiologi och symtomanalys

INVASION AV EXTERNA PATOGENER I LUNGAN som i detta fall är speciellt relaterade till hetta, leder till huvudvärk när meridianerna på huvudet blockeras av externa patogener. Feber med en viss aversion mot vind och kyla uppstår i kampen mellan *wei qi* och patogen *qi*. Man svettas när porerna inte kan

kontrolleras i tillräcklig grad, dels på grund av externa patogener, dels av inre hetta som driver ut kroppsvätskorna. Törst orsakas av den inre hettan. Hosta skapas när lungans sänkande funktion hämmas. Flytande och snabb puls indikerar hetta som är lokaliserad på kroppsytan, *biao*.

Motsvarande biomedicinska sjukdomstillstånd är bland annat akut ÖLI, pneumoni, tonsillit, faryngit och laryngit. Behandlingsprinciper är att skingra externa patogener och eliminera hetta.

Behandlingsförslag

- Punkter som skingrar externa patogener och eliminerar hetta: DAZHUI [DU 14], HEGU [LI 4], QUCHI [LI 11] och FENGCHI [GB 20].
- Smärtor i halsen: SHAOSHANG [LU 11] med blödnings teknik.
- Vind och hetta har attackerat lungan och "gått ner i bröstet": SHANGYANG [LI 1] med blödnings teknik.
- Hosta: CHIZE [LU 5], ZHONGFU [LU 1] och FENGMEN [BL 12].

KVARDRÖJANDE HETTA I LUNGAN kan uppträda när den initiala hettan och vinden inte blivit behandlade. Detta leder till symtom som feber, svettning och törst. Hosta och astma uppstår som ett resultat av att lungans sänkande funktioner hämmas. Gul beläggning på tungan och snabb puls vittnar om stark intern hetta, i detta fall i lungan.

Motsvarande biomedicinska sjukdomstillstånd är bland annat pneumoni och tonsillit. Behandlingsprinciper är att eliminera hetta i lungan.

Behandlingsförslag

- Punkter som eliminerar hetta i lungan: DAZHUI [DU 14], HEGU [LI 4] och QUCHI [LI 11]. SHAOSHANG [LU 11] och SHANGYANG [LI 1] med blödnings teknik.
- Punkter som återupprättar lungans sänkande och spridande funktioner, underlättar hosta och lugnar astma: CHIZE [LU 5], ZHONGFU [LU 1], DINGCHUAN [M-BW-1] och TANZHONG [REN 17].

INVASION AV HETTA I XIN BAO LUO kan uppträda när hettan i lungan blir så stark att den förs vidare och invaderar *xin bao luo*, med symtom såsom feber, delirium, förvirring och afasi.

Motsvarande biomedicinska sjukdomstillstånd är terminala stadier av epidemiska febersjukdomar, med förvirring, delirium och medvetlöshet. Behandlingsprinciper är att eliminera hetta i *xin bao luo* och återupprätta medvetandet.

Behandlingsförslag

- Punkter som eliminerar hetta i *xin bao luo* och återupprättar medvetandet: RENZHONG [DU 26], BAIHUI [DU 20], YONGQUAN [KI 1], SHAOFU [HT 8], ZHONGCHONG [PC 9], HEGU [LI 4], QUCHI [LI 11] och FENGLONG [ST 40]. Man kan även blöda SHIXUAN [M-UE-1] samt *jing*-källpunkter.

Instuderingsfrågor

ÅTTA PRINCIPER

- Vid differentiering i kinesisk medicin använder man sig av i huvudsak tio olika områden. Vilka utgörs de av?
- Differentiering betyder att urskilja och känna igen symtom och tecken. Vilken är den kinesiska motsvarigheten?
- Man talar om den individuella symtombilden i kinesisk medicin. Vad skiljer den från en sjukdom?
- Samma sjukdom kan mot bakgrund av den individuella symtombilden behandlas på olika sätt, förklara detta.
- En individuell symtombild, exempelvis tomhet *yang* i mjälten, kan leda till ett flertal sjukdomar. Förklara detta.
- Hur översätts *ba gang bian zheng* 八綱辨證?
- Vilken grund utgör de åtta principerna i kinesisk medicin?
- Av vilka olika delar består de åtta principerna?
- Vad avser *yin* och *yang* i detta sammanhang?
- Hur använder man paret inre och yttre?
- Vad menas med fullhet respektive tomhet?
- I patogenesen används termerna kyla och hetta. Vad beskriver de?
- Falska symtom kan man finna både vid kyla och hetta samt fullhet och tomhet. Redogör för dessa tillstånd.
- Vad beskriver paret *biao* och *ben*?
- Beskriv på vilket sätt differentiering med hjälp av *biao* och *ben* är värdefull?

DE FEM ELEMENTEN

- De fem elementen kan dels illustreras med en cyklisk figur, dels med jord i centrum. Vad betyder det att jord är centrum?
- Beskriv öst- och västaxeln och nord- och sydaxeln.
- Försök att se om du finner samband mellan de ingående delarna i varje element, om det på ett naturligt sätt finns korrespondenser.

QI, BLOD OCH JIN YE

- Vilket är det huvudsakliga symtomet vid tomhet *qi*?
- Beskriv kortfattat de specifika symtomen som uppträder vid tomhet *qi* i respektive inre organ.
- Redogör för patogenesen bakom sjunkande av *qi*?
- Vilka är de huvudsakliga symtomen vid stagnerad *qi*?
- Vilka är de karaktäristiska symtomen vid motströmsrörelse av *qi*?
- Beskriv kortfattat de specifika symtomen som uppträder vid motströmsrörelse av *qi* i respektive